

обсягом наявної вибірки також можна формулювати статистичні висновки.

Таким чином, при вирішенні завдання виявлення зв'язку між показниками важливим постає питання не лише вибору придатної міри, але й перевірки надійності отриманого результату. Найбільш вживаною характеристикою сили зв'язку є коефіцієнт кореляції. В статті наведені різні коефіцієнти залежно від типів шкал, за якими виміряні показники. Для перевірки надійності отриманого результату можна використати критерії значущості. Альтернативою критеріальній перевірці може виступати довірче інтервальне оцінювання значення коефіцієнта кореляції.

Використання всіх наведених підходів дозволить підвищити рівень довіри до отриманих результатів та сформулювати більш надійні статистичні висновки.

Література

1. Орлов А. И. Эконометрика : [учеб. пособ. для вузов] / А. И. Орлов. – М. : Изд-во «Экзамен», 2002. – 576 с. – ISBN 5–94692–045–6
2. Малхотра Н. К. Маркетинговые исследования: практическое руководство. / Нереш К. Малхотра / Технологический институт Джорджии ; [пер. с англ.]. – [4 изд.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 1200 с.
3. Шеффе Г. Дисперсионный анализ / Г. Шеффе. – М. : Наука. Главная редакция физико-математической литературы, 1980. – 511 с.
4. Регрессионно-корреляционный анализ при принятии маркетинговых решений [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://in.online.kherson.ua/excel_ra.htm
5. Гайдышев И. Анализ и обработка данных: специальный справочник / И. Гайдышев. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с. : ил. – ISBN 5–318–00220–X
6. Кобзарь А. И. Прикладная математическая статистика. Для инженеров и научных работников / Кобзарь А. И. – М. : ФИЗМАТЛИТ, 2006. – 816 с. – ISBN 5–9221–0707–0.
7. Кенуй М. Г. Быстрые статистические вычисления. Упрощенные методы оценивания и проверки. / М. Г. Кенуй ; [пер. с англ. и предисловие Д. А. Астринского]. – М. : Статистика, 1979. – 69 с.

Надійшла 17.10.2010

УДК 330.352. 3:637

В. В. ШАРКО

Вінницький торгово-економічний інститут КНТЕУ

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ВІННИЧЧИНИ

Здійснено аналіз проблем підвищення результативності інноваційної діяльності промислових підприємств Вінниччини. Проведено дослідження таких аспектів: динаміка інноваційної активності, структура інноваційних витрат за напрямками використання та за джерелами фінансування за останні роки

The analysis of problems increase the impact of innovation activities of industrial enterprises of Vinnitsa region. The investigation of these aspects: the dynamics of innovation activity, innovation cost structure of the fields and sources of funding in recent years

Ключові слова: інновації, інноваційні процеси, інноваційна діяльність, інноваційна активність, підприємство.

Постановка проблеми. Підвищення інноваційного рівня виробництва є однією з найважливіших проблем розвитку промисловості на сучасному етапі, характерною рисою якого є підвищення ефективності й інтенсифікації виробництва, досягнення конкурентних переваг (як на рівні підприємств, так і на рівні національної економіки) за рахунок прискореного впровадження нововведень у всіх сферах господарської діяльності.

Політичні події в Україні, зумовлені постійним перерозподілом влади, спричинили ситуацію стримування інноваційного розвитку нашої держави, хоча потрібно активізувати інноваційну систему. Розглядаючи цю проблему, варто зазначити, що впродовж останніх років уряд ухвалив багато постанов, рішень та програм, спрямованих на підвищення результативності інноваційної діяльності підприємств, однак більшість з них не вдалося в повному обсязі реалізувати в реальній економіці. У цих умовах виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємствами, орієнтованими на інноваційний шлях розвитку, вирішення яких потребує ґрунтовних досліджень.

Інноваційна активність промислових підприємств Вінниччини впродовж останніх років залишається на низькому рівні.

Досить активно державну підтримку інноваційних процесів здійснюють у Донецькій, Харківській та Луганській областях, що підтверджується досвідом великих підприємств цих регіонів. Вінницька область, незважаючи на високий потенціал, займає недостатні позиції для забезпечення інноваційного розвитку промисловості. У реалізації інноваційної моделі розвитку існує безліч проблем, інноваційні процеси

відбуваються недостатньо інтенсивно та масштабно. Проте, за час фінансово-економічної кризи основні показники інноваційної діяльності практично не знизились. Усі зазначені обставини власне і привертають нашу увагу до аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств Вінниччини.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню проблеми інноваційної діяльності присвячено чимало праць багатьох відомих українських економістів. Зокрема, питання інноваційного розвитку економіки загалом висвітлювали Л.І. Федулова [12] та М.В. Гаман [4]; інноваційного розвитку підприємства – О.С. Кузьмін [7], М.В. Стадник, М.А. Йохна; інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку – М.І. Крупка, С.В. Онишко; інноваційного потенціалу – У.В. Новицький, Н.П. Слободяник [13]; екологічні аспекти інноваційного розвитку – В.Г. Божкова, С.М. Ілляшенко [5]. Водночас багато питань, пов'язаних з дослідженням інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема витрати на інноваційні процеси, потребують поглибленого вивчення. Так, Л.І. Федулова у [12] приділяє увагу саме трансакційним витратам у науково-інноваційній сфері. Багато вітчизняних учених розглядають витрати на науково-дослідні роботи, хоча інноваційний процес на цьому не закінчується, а охоплює також і витрати на розроблення та освоєння виробництва інноваційної продукції, технологічних процесів, маркетинг та організаційно-управлінську інновацію.

Завданням дослідження є здійснення аналізу проблем підвищення результативності інноваційної діяльності промислових підприємств Вінниччини як рушійної сили їхнього розвитку. Її реалізовано у дослідженні таких аспектів: динаміки інноваційної активності; структури інноваційних витрат за напрямками використання та за джерелами фінансування за останні роки.

Виклад основного матеріалу. Економічна природа інноваційної діяльності полягає у тому, що інновація є чинником економічного зростання, способом і стимулом розвитку підприємництва.

Під інноваційною діяльністю розуміють усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові і комерційні дії, що реально призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. До інноваційної діяльності належать також дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації. Під інновацією треба розуміти введення у використання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діяльність підприємства, організацію робочих місць або зовнішніх зв'язків [2].

Використання інноваційних продуктів і технологій має скласти основу конкурентної боротьби як на світовому, так і на вітчизняному ринках. На сучасному етапі посилюється конкуренція і підвищуються вимоги споживачів, тому постійні нововведення мають стати одним із чинників отримання конкурентних переваг. Досвід промислово розвинених країн свідчить про те, що підприємства, здійснюючи інноваційну стратегію, нарощують обсяги виробництва та реалізації, підвищують продуктивність праці, і, як наслідок, збільшують прибутки. Потреба в постійному оновленні асортименту продукції та технології її виготовлення змушує вводити наукові й проектні розробки в систему діяльності підприємств, орієнтуючи їх на прискорення інноваційних процесів [11].

Подальше зміцнення економічного потенціалу України висуває нові вимоги до забезпечення конкурентоспроможності її регіонів як на внутрішньому, так і міжнародних ринках товарів і послуг. Тому завдання створення стійкої регіональної соціально-економічної системи, зорієнтованої на найповніше задоволення потреб населення, потрібно зважувати на основі нарощування ресурсного потенціалу шляхом впровадження інноваційної моделі розвитку регіонів, зокрема Вінниччини. У табл. 1 надано основні показники інноваційної діяльності у Вінницькій області у фактичних цінах відповідних періодів.

Таблиця 1

Основні показники інноваційної діяльності у Вінницькій області [9]

Показники	Роки					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість інноваційно-активних підприємств, одиниць	11	18	39	75	50	39
у % до загальної кількості промислових підприємств	2,3	5,6	12,5	23,9	16,2	12,2
Обсяг інноваційних витрат у промисловості, млн грн	-	*	32	55	44	34
Впроваджено нових технологічних процесів, одиниць з них ресурсозберігаючих	12	14	24	79	58	69
	4	7	9	32	24	21
Освоєно нових видів продукції, одиниць з них нових видів техніки	-	30	37	124	91	82
	-	17	17	33	23	21

Як видно із табл. 1, впродовж останніх років попередню тенденцію до зниження кількості підприємств, що запроваджують інновації, було порушено. З 2006 р. простежуємо зростання кількості інноваційно-активних підприємств. Але у IV кварталі 2008 р. ця кількість значно зменшилась, знизилась і в

2009 р. зійшла на рівень показника 2006 року. Досить позитивним моментом на перший погляд є те, що за останні роки значно збільшується обсяг витрат на інноваційні процеси промислових підприємств. Надані вище дані вказують, що на одне підприємство, яке займалось інноваційною діяльністю у Вінницькій області у 2008 р., припало у середньому 2,9 млн грн, а у 2009р. – близько 2,1 млн грн інноваційних витрат. Така тенденція зумовлена певним скороченням кількості інноваційно-активних підприємств, але збільшенням обсягів витрат. Водночас, індекс споживчих цін у 2009 р. зростає порівняно з 2008 р. на 5,7 %, а порівняно з 2007 р. – на 10,7 %. Оперуючи фактичними, не порівняльними цінами відповідних періодів, але враховуючи офіційний рівень інфляції, можна стверджувати, що за останні роки обсяг витрат на інноваційні процеси у Вінницькій області дещо знизився.

Незважаючи на певне зростання інноваційної активності промислових підприємств Вінниччини, вона залишилася на рівні, недостатньому для забезпечення інноваційного розвитку промисловості області. Низька інноваційна активність вітчизняних підприємств зумовлена різними чинниками.

Так, Р.Г. Майстро [8] виділяє такі:

- 1) орієнтація економіки на інвестування розвитку виробництва, а не на активізацію інноваційної діяльності;
- 2) відсутність розвиненої інноваційної інфраструктури;
- 3) орієнтація на імпорт високотехнологічного устаткування на шкоду вітчизняних розроблень;
- 4) недостатня увага до розвитку власного науково-технічного потенціалу;
- 5) відсутність кваліфікованого керування інноваційними процесами, спрямованого на підвищення якості продукції, одержання конкурентних переваг;
- 6) недосконалість інструментів правового регулювання інноваційної діяльності, і особливо в сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Держкомстат України [2] виділив такі чинники, які стримують інновації: недостатня фінансова підтримка держави, нестача власних коштів, відсутність фінансових коштів у замовника, низький платоспроможний попит на нову продукцію, великі витрати на нововведення, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень, відсутність попиту на продукцію, нестача кваліфікованого персоналу, нестача інформації про нові технології, нестача інформації про ринки збуту, несприйнятливості підприємства до нововведень, нестача можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями, недосконалість законодавчої бази.

Загалом, усі зазначені причини стримують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств будь-якого регіону, зокрема й Вінниччини. Але, деякі з них, зокрема нестача власних коштів та тривалий термін окупності нововведень, а також ризиковий характер вкладень у інноваційну діяльність, на нашу думку, найбільше стримують інвесторів.

Істотне збільшення витрат на інноваційні процеси в країні залежить від вдосконалення державного регулювання ними. Його потрібно спрямовувати на створення сприятливих умов та непрямої державної фінансової підтримки (податкові, митні, амортизаційні пільги, економічне стимулювання банків та інвесторів). Так, М.Ю. Порвін у своїх дослідженнях вказує, що при плануванні та проведенні розвитку промислового виробництва необхідно врахувати, що основними формами державного регулювання повинні бути інвестиційна політика, система оподаткування та фінансово-кредитні регулятори. Активізація інноваційної діяльності в Україні гальмується внаслідок недосконалості фінансової, зокрема податкової політики. Для активізації інноваційної діяльності варто зменшити податковий тиск на підприємства, які розробляють та впроваджують інновації. Адже, відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" [1], інноваційно-активні підприємства можуть користуватися пільгами для виконання інноваційних проектів. Податкову систему варто вдосконалити таким чином, щоб у підприємств залишалися потрібні засоби для запровадження інновацій з метою створення конкурентоспроможної продукції.

Серед основних показників, які характеризують інноваційну діяльність, важливе місце займають витрати на інновації. За статистичною формою № 1-інновація "Обстеження технологічних інновацій промислового підприємства" можна відстежити витрати підприємства на придбання прав і ліцензії на використання винаходів, корисні моделі, промислові зразки; виплати ліцензіару; втрати на придбання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, не захищених охоронними документами.

Структуру витрат на технологічні інновації у Вінницькій області за напрямками надано у табл. 2.

За даними табл. 2 очевидно, що основним напрямом інноваційних витрат підприємств залишається придбання і запровадження у виробництво машин, обладнання, устаткування та інших основних засобів. Негативним моментом вважаємо скорочення витрат на дослідження і розробки, від яких безпосередньо залежить подальший розвиток і запровадження результатів інноваційної діяльності. Така ситуація вказує на фінансування процесів впровадження нововведень, які у відносно короткий термін здатні забезпечити окупність вкладених коштів. Придбання нових технологій дає змогу підвищувати конкурентоспроможність продукції, що виготовляється на їх основі, дає змогу певною мірою задовольнити споживача вітчизняними виробами, замінивши імпорт. Проте, значне перевищення цих витрат над власними дослідженнями та підготовкою виробництва шкодить інноваційній діяльності регіону.

В українській статистиці щодо витрат за типами інновацій є інформація тільки про продуктові та

процесові інновації, а щодо маркетингових і організаційних спостереження не ведеться, тому дані відсутні. Інформації, зібраної у формі І-інновація, не досить аби оцінити рівень трансферу (передачі) інноваційних технологій в Україні. Ця форма звітності охоплює лише промислові підприємства і не враховує сектор послуг. Головна ж вага цієї та інших форм статистичної звітності полягає в тому, що в них не відображено багато кількісних та вартісних показників міжнародного трансферу технологій за різними видами наявних угод. Такими є угоди на передачу патентів на винаходи; торгівлю безплатними винаходами; патентне ліцензування; передачу ноу-хау. Окрім згаданих, це угоди на товарні знаки, промислові зразки, послуги технологічного змісту (інжиніринг); наукові дослідження і розроблення, які здійснюють вітчизняні спеціалісти за кордоном або фінансують зарубіжні спонсори. Додатково укладають угоди на маркетингові, рекламні, фінансові, страхові, транспортні та інші послуги за реалізації основної угоди на обмін технологіями, які не мають технічного змісту. Обстеження інноваційної діяльності підприємств сфери послуг доцільно здійснювати за такими показниками, як обсяг вироблених та реалізованих послуг інноваційного характеру та їхня питома вага в загальному обсязі реалізованих послуг. Вирішення цього завдання зі свого боку активізуватиме розвиток економічних знань та сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Таблиця 2

Обсяг інноваційних витрат за напрямками [9]

Напрями використання інноваційних витрат	Роки							
	2004	2005	2006	2007	2008		2009	
	% до загального обсягу				тис. грн	% до загального обсягу	тис. грн	% до загального обсягу
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	133751,2	100,0	336997,4	100,0
зокрема, за напрямками								
дослідження і розроблення	-	1,3	0,6	2,4	18832,9	14,1	3080,5	0,9
придбання нових технологій	6,8	21,8	16,3	0,1	326,7	0,2	2865,1	0,8
придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані зі впровадженням інновацій ²	71,7	63,0	79,6	96,0	111664,9	83,5	329188,0	97,7
інші	-	13,9	3,5	1,5	2926,7	2,2	1863,8	0,6

Здійснення ефективної інноваційної діяльності потребує значних фінансових вкладень. Класичний підхід, прийнятий у країнах з розвинутою економікою, визначає такі фінансові джерела, які можливі для залучення до інноваційної діяльності: власні кошти та засоби підприємства; акціонерний капітал; середньотермінові та довготермінові банківські кредити [13]. В сучасних умовах формування джерел фінансування інвестицій в Україні головну роль відіграють кошти самого підприємства, які формуються за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань, тобто з чистого грошового потоку підприємства.

Особливості кількісних та якісних характеристик інноваційних витрат вітчизняної промисловості багато в чому визначаються умовами фінансування інновацій, які сформувалися в Україні. Структуру інноваційних витрат за джерелами фінансування у Вінницькій області наведено у табл. 3.

Як видно із табл. 3, головним джерелом протягом багатьох років залишаються власні кошти підприємств (336997,4 тис. грн), питома вага яких становила торік 68,5 % у загальному обсязі фінансування технологічних інновацій. Незважаючи на те, що у більшості країн світу основним джерелом інноваційної діяльності є бюджетні кошти, у Вінницькій області їхня частка впродовж багатьох років була мізерною. Винятком є 0,2 % від загального обсягу у 2008 р., що були спрямовані за держпрограмою у виробництво медичної техніки. Частка кредитних коштів, використаних підприємствами, у загальному обсязі фінансування інновацій у 2008 р. зросла до 21576,5 тис. грн і становила 16,1 %, а у 2009 році значно зросла до 106173,5 тис. грн (31,5 %). Кредитами на пільгових умовах підприємства не користувались. Сьогодні серед українських економістів, наприклад А. Кузнецова [6], А. Бондаренко [3] та інших, панує думка, що на визначальній позиції у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку підприємств має виходити банківське кредитування. Однак, реальна ситуація є такою, що кредити, які мають бути основними підйомами стимулювання інноваційного розвитку підприємств, становлять малу частку в загальному обсязі кредитних вкладень в національну економіку. Переважно таке джерело недоступне через високу вартість послуг з надання чи обслуговування кредитів. Крім цього, наявна ситуація в сучасному банківському

секторі свідчить про їхній суперечливий характер. Кошти місцевих бюджетів на здійснення інноваційної діяльності протягом двох останніх років не виділяли. Від вітчизняних інвесторів на розвиток інноваційної діяльності минулого року кошти надійшли лише у 2005 р., показник якого становив 0,5%, та у 2006 році надійшло 1,4 % від обсягу фінансування інноваційних витрат. Кошти іноземних інвесторів залучались лише у 2007 р., їхня частка становила 22,2%, що свідчить про несприятливий інвестиційний клімат в області та й в Україні загалом.

Таблиця 3

Обсяг інноваційних витрат за джерелами фінансування [9; 10]

Джерела фінансування інноваційних витрат	Роки							
	2004	2005	2006	2007	2008	2008	2009	2009
	% до загального обсягу				тис. грн	% до загального обсягу	тис. грн	% до загального обсягу
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	133751,2	100,0	336997,4	100,0
зокрема за рахунок коштів								
власних	80,0	87,1	94,5	47,6	111862,7	83,7	230715,9	68,5
державного бюджету	-	-	1,4	-	312	0,2	108	-
місцевих бюджетів	0,3	4,1	2,0	-	-	-	-	-
вітчизняних інвесторів	0,2	0,5	1,4	-	-	-	-	-
іноземних інвесторів	-	-	-	22,2	-	-	-	-
кредитів	-	8,4	0,7	25,2	21576,5	16,1	106173,5	31,5
інших джерел	-	-	-	5,0	-	-	-	-

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз свідчить, що у Вінницькій області протягом останніх років інноваційна діяльність дещо активізувалась та все ж потребує подальшого вдосконалення інвестиційної політики. Зросла кількість інноваційно-активних підприємств та їхня частка у загальній кількості промислових підприємств. Зросли витрати на інноваційні заходи, збільшилась кількість запроваджених технологічних процесів. Існує тенденція до зростання обсягів залучення кредитних коштів. Поряд з тим, основним джерелом інновацій залишаються власні кошти підприємств. Незважаючи на деяку активізацію, інноваційна діяльність на Вінниччині залишається на низькому рівні. Інноваційний розвиток підприємств повинен бути пов'язаний, по-перше, з оновленням основних виробничих фондів, які мають стати головним джерелом збільшення обсягів виробництва, по-друге, зі створенням умов для виготовлення конкурентоспроможної продукції, а по-третє, зі збільшенням обсягів витрат на інновації. Інноваційна політика мусить орієнтуватись на створення такої економічної системи, яка б підтримувала розвиток радикальних інновацій, забезпечувала сприятливі умов для їхньої реалізації, на розподіл ресурсів таким чином, аби вони відповідали структурі потреб пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави.

У подальших дослідженнях потрібно вивчити досвід розвинених країн та запровадити його в національну економіку. Особливу увагу доцільно зосередити на витратах на інноваційні процеси, від обсягів та структури яких безпосередньо залежить активізація інноваційної діяльності. Оскільки витрати на інноваційні процеси багато вчених розглядають здебільшого фрагментарно, вони потребують системної класифікації.

Важливо організувати державне статистичне спостереження щодо запровадження інновації підприємствами сфери послуг, обсяг реалізації яких займає дедалі більшу частку в економіці розвинених країн і збільшується в Україні.

Література

1. Про інноваційну діяльність : закон України від 18 вересня 2002 р. // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143.
2. Наказ Держкомстат України від 09.09.2003 р. № 290 «Обстеження технологічних інновацій промислового підприємства» [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.ua-zakon.com/document/fpart87/idx87562.htm>.
3. Бондаренко А. Джерела фінансування інноваційного бізнесу / А. Бондаренко // Фінанси України. – 1998. – № 10. – С. 39.
4. Гаман М. В. Державне управління інноваціями : Україна та зарубіжний досвід : [монографія] / Гаман М. В. – К. : Вид-во "Вікторія", 2004. – С. 104–131.
5. Ілляшенко С. М. Менеджмент та маркетинг інновацій : [монографія] / Ілляшенко С. М. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2004. – С. 518–527.

6. Кузнецова А. Я. Фінансовий механізм стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності : [монографія] / Кузнецова А. Я. – Львів : НБУ, Львівській банківській ін-т, 2004. – 279 с.
7. Кузьмін О. Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність : [монографія]. / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
8. Майстро Р. Г. Рівень та напрямки інноваційного розвитку національних підприємств в умовах трансформаційних процесів в економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/VMSU/2007-02/07mrghvi.htm.
9. Статистичні дані Головного управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vous.vin.ua/novini/2009/01.htm
10. Стратегія розвитку Вінницької області до 2015 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/web_alldocs/DocBBBER
11. Темиргалієв Р. І. Управління процесом інноваційного розвитку промисловості та інтенсифікацією виробництва / Р. І. Темиргалієв // Економіка та держава. – 2008. – № 1. – С. 74.
12. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [Федулова Л. І. та ін.]. – К. : Вид-во «Основа», 2005. – 552 с.
13. Федулова Л. І. Інноваційний менеджмент в Україні: проблеми та шляхи формування / Л. І. Федулова // Економіст. – 2002. – № 2. – С. 52–54.
14. <http://udau.edu.ua/library.php?pid=400>

Надійшла 08.10.2010